

הרוד מאמריקה

ז'אק מוטרו נולד באיזמיר, עלה לארץ ישראל, עזב לארצות הברית והיה לגיבור מלחמה אמריקאי, וסיים את חייו בעיירה נידחת במערב ארה"ב כעני מרוד וערירי

הרוד ז'אק: סיפור משפחתי, מאת יצחק סמואל, הוצאת פטימצקי 2016, 352 עמודים

ז'אק, יעקב, ג'ק – שלוש הווריאציות של שמו של גיבור ספרו האוטוביוגרפי של יצחק סמואל, הן שלושה גלגולי זהות שעברה דמות צבעונית, מסעירה והרפתקנית זאת. מרובך ברודו של המחבר, אחי אמו, שנולד ב-1908 באיזמיר שבטורקיה כז'אק מוטרו, היגר לארץ ישראל המנדטורית ב-1924 והיה בה ליעקב מוטרו, וכשנעשה גיבור מלחמה אמריקאי, יורד ים מהולל ואזרח ארה"ב נהפך לג'ק מוטרו. דרך דמות ססגונית וחסרת מנוחה זאת, שהיא במידה רבה אנטייתוה לו עצמו, כחר יצחק סמואל לספר סיפור משפחתי מרתק שמתחיל בסכא וסכתא, ובעוד סכתא שלו, ומסתיים בשני נכדיו. על חמישה דורות אלה מרחפת דמותו רבת המעללים של הרוד ז'אק, שכך נקרא עם לידתו וכל גלגולי שמו וגורלו לא שינו אותו כפי בני משפחתו, שב־ תורעתם נתפש כאגדה.

אבל תיאורו של הרוד בספרו של האחיין אינו עושה אידיאליזציה של הדמות ולא נכנע ליצר הגלורדיפיקציה המפעם במשפחה. סגנונו הצלול, המרוד והשקול של יצחק סמואל, פרופסור לסוציולוגיה ומומחה לא־ רגון ולניהול, מגולל ברגישות פסיכולוגית את קורותיו של אדם כשר ורם שיתמות, חסך אימהי ורגשי, עלבון וכעס עיצבו את

אישיותו והרדיכו את מעשיו לאורך תשעים שנות חייו.

הרוד התייתם מאמו כילדותו מיד אחרי שילדה את אחותו לוס־י, לא אהב את אמו החורגת, קינא בכך הנוסף שנולד לאביו מא־ שתו החדשה, נהפך לפרחח ועל התנהגותו הענישו אביו בכך שלא ערך לו טקס בר־מצוה, עלבון ועוגמת נפש שהרוד נשא עמו עד סוף ימיו. בן שש־עשרה היה כשעלה עם חב־ ריו מהצופים היהודים על אונייה שהובילה אותו לארץ ישראל, הרחק מבני משפחתו שיחסיו עמם היו עכורים. זוהי ראשיתו של הרוד יעקב, שנהפך עם הזמן לגיבור מלחמה אמריקאי אבל סיים את חייו בעיירה נידחת במערב ארה"ב כעני מרוד וערירי, שוב הרחק מבני משפחתו, ושבהשפעתו עלו לארץ יש־ ראל, התיישבו בחיפה ובנו בה את ביתם לאורך ימים ושנים.

תחילתו העצובה, עלייתו הדרמטית ונ־ פילתו קורעת הלב של הרוד ז'אק המיתולו־ גי לא באה אלא לשמש מראה הפוכה לגיבור הארצי של האוטוביוגרפיה, הלוא הוא האחיין יצחק סמואל, שחייו התנהלו בדרך סלולה של עלייה מתונה מנער שנולד לזוג הורים קשה יום, שאהבה וראגה שוררת ביניהם, ולאט, באופן הדרגתי, בהתמדה ובחריצות רכש לעצמו השכלה, מעמד וביטחון, בנה משפחה ומצא את אושרו. אלמלא הרוד ז'אק היה סיפור חייו של יצחק סמואל שגרתי מדי, מעורר אהדה ועניין אבל לא יותר מכך. הרוד מאמריקה שהכניס לחייהם של בני משפחת

סמואל־מוטרו – וממילא לסיפורם הכתוב – קונפליקטים, ועזועים והסתכלות אחרת על החיים, הפך את הסיפור המשפחתי הבנאלי לעתיר משמעויות ולעתיר מעלות.

הרוד החולש על חייהם של אנשים שלא מסכימים אתו, מרגיז אותם ודרך חייו דוחה אותם – הוא בו בזמן אדם המסעיר את דמיונם, יער לביקורים בארץ האפשרויות, מקור משיכה, אבן שואבת. איש נדיב ונק־ מן היה הרוד ז'אק, חילוני־דתי המסתיר את זהותו היהודית ועם זאת קשור אליה בעבר־ תות נסתרות, נולד כיהודי ומת כיהודי ובין לבין שחה, עישן, עבר בין יבשות וידע נשים רבות.

הרוד ז'אק, אמיץ הלב שהיה מוכן לתת את חייו למען מדינה שאינה טורקיה שבה נולד ואיננה ישראל שאליה היגר, הוא איש העולם הגדול, סמל לאוניברסליות מזה ול־ תלישות מזה. כנגדו ניצבים כל בני משפ־ חתו שבאו בהשראתו לחיפה שבה התמקמו, כה הולידו ילדים וראו נכדים. כל אחד מבני המשפחה זוכה בספר לתשומת לב מיוחדת. סוד קסמו של הספר הזה, הכתוב ככרוניקה מלוטשת וקולחת, נטולת תח־ בולות ספרותיות והתפייטויות, הוא בהתי־ נגשות הזאת בינו, האחר, לבינם, ההולכים בתלם, גם אם לכל אחד מהם סיפור משלו. ההתנגשות מלאה אהבה וחמלה, רתיעה וחסד, עלבון וסליחה. לרוד שמת גלמוד וכ־ נראה שאיש לא יפקוד לעולם את קברו הציב אחיינו, יצחק סמואל, יד.